

Prinosni napjevi

s. Mirjam Kuštreba, asc

Naša ovogodišnja tema sadrži samo dvije riječi, ali silno bremenite i svaka za sebe mogla bi biti zasebna tema, stvarna duhovna obnova. Mi ćemo joj pokušati pričati kao cjelini: pojam 'prinos' pred oči nam stavlja *procesiju*, a 'napjev' *pjesmu*.

U jesen nam zemlja u koju smo u proljeće posijali sjeme donosi obilat plod, plod naših ruku. Od tog uroda živimo, zahvaljujemo Gospodinu na žetvi i prigodno je vrijeme da u procesiji donesemo te plodove u sklopu euharistijskog slavlja kako bi ih prosljedili onima koji možda u njima oskudijevaju. Zato u **darovnoj procesiji** trebaju biti oni darovi koji su znakoviti za Crkvu. Ti darovi nikad nisu osobne naravi, već su usmjereni za potrebe zajednice, a osobito siromaha. Tako slavje progovara solidarnošću i svojim socijalnim zauzimanjem koje je posljedica Božje darovanosti ljudima, a ono traži djelatnu ljubav.

Prinosna pjesma prati donošenje i polaganje darova na oltar. Ona je važan čimbenik pravog shvaćanja darova jer promiče ono unutarnje, duhovno darivanje samoga sebe, koje je u bogoslužju bitno, a izvanjsko mu je darivanje samo vidljivi izraz.

Povijest spasenja pokazuje da čovjekov govor u susretu s Bogom prelazi u pjesmu, koju mu nadahnjuje Duh Sveti. To se osobito očitovalo u Kristovu utjelovljenju i rođenju, gdje su propjevali svi koji su susreli otajstvo spasenja: Bl. Dj. Marija, Zaharija, Elizabeta, starac Šimun. Evanđelje izvješćuje i o pjesmi silne nebeske vojske: »Slava na visinama Bogu, a na zemlji mir ljudima, miljenicima njegovim!« (Lk 2,14). To se isto zbiva i u liturgijskom slavlju te ono stoga uvijek sadrži pjevanje. Svako razdoblje pjeva Gospodinu novu pjesmu, daruje Bogu najzreliji plod svoga nadahnuća. To naročito vrijedi za pokoncilsko vrijeme Crkve, u kojem novo bogoslužje traži i novu pjesmu koja će ga ukrasiti i približiti srcu današnjeg čovjeka.

Crkva je oduvijek cijenila i brižno gajila crkvenu glazbenu umjetnost. Stoga i II. Vatikanski sabor napominje: »Glazbena je baština opće Crkve blago neprocjenjive vrijednosti jer se ističe između ostalih izraza umjetnosti posebno time što sveto pjevanje, združeno s riječima, tvori potrebit i sastavni dio svečane liturgije« (SC, VI, 112). Crkva želi da svaki glazbeni izraz u liturgijskom slavlju posjeduje svojstva plemenitosti, svetosti i molitve. »Sveta će glazba, dakle, biti to svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom, bilo da ugodnije izrazi molitvu, bilo da promiče jednodušnost, bilo da svete obrede obogati većom svečanošću« SC, VI, 112 (*Kard. Franjo Kuharić, Uvod u pjesmaricu „Pjevajte Gospodinu pjesmu novu“*).

Dvadeseto stoljeće života Crkve obilježeno je bogoslužjem. Narod Božji je ponovno otkrio svoje svećeničko dostojanstvo te u bogoslužju gleda vrhunac svega svog djelovanja i izvor snage za cjelokupno svoje poslanje. Bogoslužje je naime vršenje samog svećeništva Isusa Krista koje je on započeo za svoga zemaljskog života, a sada ga bez prestanka nastavlja u svojoj Crkvi. U njemu se danas, kao i nekad, u spasiteljskim Kristovim djelima objavljuje i ostvaruje vječni Božji naum

spasenja. Ta spoznaja dovela je već od početka našeg stoljeća do živog nastojanja oko sudjelovanja Božjeg naroda u bogoslužju kako bi postao dionikom tako uzvišenog djela te iz njega kao iz vrela crpio pravi kršćanski duh. To je nastojanje prihvatio i proslijedio II. Vatikanski sabor. Pjevanje je oduvijek bilo izvrstan način sudjelovanja Božjega naroda u bogoslužju. Nije stoga čudo da je usporedo s brigom za bogoslužje išla i briga za liturgijsko pjevanje. Ono je obdareno značajkama koje su vrlo važne za liturgijsko sudjelovanje:

- stvara unutarnju povezanost vjernika te tako doprinosi oblikovanju zajednice, koju okuplja Duh Sveti, i njezin je izraz;
- u susretu s neizmjernim Bogom kadro je izraziti što srce osjeća, a riječi ne mogu izreći;
- izraz je dobrohotnog i nezasluženog dara spasenja koje nam Bog daruje u bogoslužju;
- znak je ushićenja srca, koje pred Božjim darom u nama stvara Duh Sveti (*Iz Predgovora pjesmarice „Pjevajte Gospodu pjesmu novu“*).

Kristova Crkva samu sebe od početka shvaća kao zajednicu koju je sazvao Bog po Kristu snagom Duha Svetoga da u bratskom zajedništvu hvali Boga slaveći otajstva smrti i uskrsnuća Kristova i očekujući njegov slavni dolazak. Ona hvali Boga zbog njegova otkupiteljskog djela, koje se bogoslužjem neprestano ponazočuje. Očekujući drugi dolazak Krista, svoga Zaručnika, Crkva čezne za njim te u bogoslužju kao u predokusu, sakramentalno, već doživljava radost njegove nazočnosti i svoje konačne slave s njime. Zato je bogoslužje Crkve ujedno i njezin otajstveni susret s Bogom-Otkupiteljem u Kristu i neprestani vapaj za konačnom objavom i ostvarenjem otkupljenja u slavnom Gospodinovu dolasku. Crkva svoju radost, hvalu, čežnju i vapaj zaodijeva u birane riječi iz Svetoga pisma ili iz bogate molitvene baštine, koju je kroz dva tisućljeća svoje povijesti stvorila njezina pobožnost. Pjevanje toj molitvi Crkve daje posebnu izražajnost, snagu, djelotvornost i svečanost.

Ono je čovjekov potpuniji izraz negoli sama izgovorena riječ. Dodaje, naime, razumskom sadržaju onaj voljno-osjećajni čimbenik koji je nužan da bi čovjek u susret s Bogom unio svega sebe: svoj um, prosvijetljen vjerom, i svoje srce, oplemenjeno ulivenom ljubavlju.

Kako je molitva Crkve djelo Duha Svetoga, koji u nama viče: »Abba – Oče«, pjevana molitva je daleko prikladniji znak tih »neizrecivih uzdisaja« Duha Božjega u nama jer pjevanje daje obilježje pomazanja Duhom. Apostolske poslanice neprestano potiču na slavljenje Boga »psalmima, himnima i nadahnutim pjesmama« te pokazuju kako se za tu vrstu savršene hvale treba »napuniti Duhom Svetim«. Kršćanska predaja gleda u pjevanju zajednice vjernika očiti znak prisutnosti i djelovanja Duha Božjega, koji time Crkvu uvodi u predokus bogoslužja Nebeskog Jeruzalema. Stoga je razumljivo da koncilska liturgijska obnova posvećuje mnogo brige liturgijskoj glazbi.

Naše se razmišljanje stoga nužno temelji, osim na biblijskim tekstovima, i na crkvenim dokumentima, prije svega onima Drugog vatikanskog sabora, *Općoj uredbi Rimskog misala* i drugim službenim dokumentima... koji govore o glazbi općenito, a posebice liturgijskoj, kao temeljnom ljudskom simbolu za izražavanje slavlja, zajedništva, dubokog dijaloga, duhovnom obilježju našeg življenja.... Koncilska konstitucija o liturgiji *Sacrosanctum Concilium* (SC)

promatra liturgijsko slavlje kao dijalog u ljubavi između Boga i Njegova naroda koju čovjek izriče pjevanjem i sviranjem.

Važni su za ovu temu o glazbi u liturgiji i kasniji crkveni dokumenti kao *Musicam sacram*, nputak Sv. kongregacije o svetoj glazbi u liturgiji (1967.) koji donosi opširniji izvještaj o prinosnoj pjesmi (br. 32): „Gdje vlada zakoniti običaj, u nekim krajevima više puta potvrđen danim povlasticama da se pjesme iz ‘graduala’ kod ulaza, prikazanja i pričesti zamijene drugima smije se po sudu nadležne mjesne vlasti taj običaj zadržati samo ako se takve pjesme slažu s dijelovima mise, s blagdanom ili s liturgijskim vremenom. Ta ista mjesna vlast mora odobriti tekst tih pjesama.“

Saboru je bilo važno naglasiti da liturgiju čini sav Božji puk, a liturgija postaje plemenitijom kad okupljeni vjernici sudjeluju aktivno. Iz ovoga slijedi da vjernici imaju pravo i dužnost djelatno sudjelovati u liturgijskim činima i to:

- nutarnjim sudjelovanjem, usklađivanjem svoje pameti s onim što izriču ili slušaju, i
- izvanjskim sudjelovanjem, tj. da kretnjama, držanjem tijela, usklikima, odgovorima i pjevanjem očituju ono nutarnje svoje sudjelovanje.

Jedan od najboljih načina aktivnog sudjelovanja svih okupljenih vjernika u liturgiji je glazba, odnosno pjesma. Upravo pjesma može ostvariti i poticati vjernike na djelatno sudjelovanje. Tamo gdje se Boga hvali i slavi, pjevanje je prirodni način izražavanja, jer molitvi i bogoslužju je u naravi da se pjeva. Štoviše, pjevanje liturgijskog teksta je sastavni dio liturgije. Svjesni toga, saborski oci naglašavaju važnost i nužnost pjevanja u liturgiji. To isto naglašavaju i ostali posaborski dokumenti o liturgijskom pjevanju, ponajprije *Uputa o glazbi u svetom bogoslužju* – “*Instructio Musicam sacram*”.

Graduale simplex (1967.) ponovo uvodi ofertorijalne psalme (nekoliko stihova u jednostavnim tonusima, kojima prethode kratke i vrlo malo ukrašene antifone. Antifone za ofertorij pojavljuju se u *Graduale triplex* (1979) i one su različitih obilježja. Evo nekoliko primjera koje donosi mons. Šaško:

- Dobro je slaviti Gospodina, pjevati imenu tvome, Svevišnji. (4. nedjelja k.g. Ps 92,2)
- Korak mi čvrsto prionu za tvoje staze, ne zasta mi noga na putima tvojim. prikloni mi uho i čuj riječi moje. Proslavi na meni dobrotu svoju, one što se utječu desnici tvojoj. (5. nedjelja k.g. Ps 17,5.6.7)
- Blagoslovljen si, o Gospodine, nauči me svojim pravilima. Usnama svojim navješćujem sudove usta tvojih. (6. nedjelja k.g. Ps 119,12.13)
- Osvrni se na glas mog prizivanja, o Kralju moj i Bože moj, jer tebe vruće zazivam! (7. nedjelja k.g. Ps 5,3.4)
- Blagoslivljam Gospodina koji me svjetuje. Gospodin mi je svagda pred očima; jer mi je zdesna, neću posrnuti. (11. nedjelja k.g. Ps 16,7.8)

- Gospodine, po riječi me svojoj poživi. da upoznam tvoje propise.(30. nedjelja k.g. Ps 119,107.125)
- Blagoslivljaj Gospodina, dušo moja, i ne zaboravi dobročinstva njegova. Život ti ispunja dobrima, k'o orlu ti se mladost obnavlja. (31. nedjelja k.g. Ps 103,2.5)
- Korake mi upravljaj po svom obećanju da nikakva opačina ne ovlada mnome. (32. nedjelja k.g. Ps 119,133).

U *Općoj uredbi Rimskog misala* (2004.) u br. 74. donesena je smjernica: „Procesiju, u kojoj se donose darovi, prati prinosna pjesma, koja traje barem dok se darovi ne stave na oltar...“ i dodaje: „Pjesma može uvijek pratiti obred prinosa, pa i onda kada nema procesije s darovima“, a apostol Pavao opominje kršćane koji se okupljaju u jedno očekujući dolazak svoga Gospodina da zajedno pjevaju psalme, hvalospjeve i duhovne pjesme (usp. Kol 3,16). Pjevanje je znak ushićena srca (usp. Dj 2,46). Stoga s pravom kaže sv. Augustin: ‘Pjeva tko ljubi’ (25) i već je u davnini nastala uzrečica: ‘Tko dobro pjeva dvostruko moli’.

„*Offertorium* ili *Antiphona ad offertorium* nastala je iz potrebe da se pjesmom prati darovna procesija vjernika koji su donosili i po rukama svećenika prinosili darove na oltar, što je u kršćanskoj Crkvi bio prastari obred. Porijeklo te pjesme vrlo je nejasno. Od samih početaka kršćanstva vjernici su donosili darove i čini se da su ih predavali svećenicima na određenom mjestu izvan crkve, a onda su dio njih, potrebnih za slavlje mise, donosili na oltar. Čini se da skladanje prinosnih napjeva potječe iz VI. st. kad se skladanje prilagođavalo velikim svetkovinama, a ponekad i s evanđeljem dana, što znači da tekstovi nisu uvijek imali ni darovnu ni euharistijsku tematiku. Može se reći da je i danas možda jedan od najproblematičnijih napjeva u misi.

Čini se da je *darovna pjesma* prvi put uvedena u liturgiju u vrijeme sv. Augustina u IV. st., jer on spominje pjevanje *psalama* za vrijeme prinosa darova i pričesti u jednoj važnoj, ali nažalost izgubljenoj knjizi, u kojoj daje odgovor nekom Hilariju, koji kritizira kršćanske običaje pjevanja u vrijeme prinosa darova.

Što se tiče rimske liturgije poznato je da se obred prinosa darova činio u tišini u IV. i V. stoljeću. Smatra se da je prinosna pjesma uvedena krajem V. st., svakako prije pape Grgura Velikog, a u vrijeme nastajanja drugih napjeva za promjenjive dijelove mise (*proprium*). Istinsku potvrdu o praksi ove pjesme nalazimo u VII. st. u *Ordo romanus*.

Izidor Seviljski govori o ofertorijalnim napjevima koji su bili nadahnuti na židovskoj tradiciji, koja je opisana u Knjizi Sirahovoj (50, 15-16): *Pružio bi ruku svoju za posudom i prolio soka od grožđa, izlivši ga na podnožje oltarsko za ugodni miris Svevišnjem Kralju svega.*

Vidljivo je da je u počecima izvođenje prikaznoga psalma bilo *antifonalno*. Izvodila su ga dva dijela zbora, shole. Nakon stihova ponavljalo se antifonu. U karolinškom razdoblju psalam poprima *responzorijalni* oblik kakav će kasnije dobiti ulazna i pričesna pjesma.

Revolucionarnu preobrazbu liturgijske glazbe donosi II. Vatikanski sabor enciklikom *Sacrosanctum Concilium*, br. 118, koja posebice naglašava važnost pučke popijevke u liturgiji, jer je ona najomiljeniji oblik pjevanja vjernika: „Neka se s odgovornošću njeguje crkveno pučko pjevanje kako bi u raznim pobožnostima kao i u liturgijskim činima, (...) mogli odzvanjati glasovi vjernika.“ Pučko pjevanje predstavlja ‘vezu jedinstva i radosni izražaj zajednice koja moli, potiče ispovijedanje jedinstva vjere i daje velikim liturgijskim zajednicama neusporedivu svečanost u sabranosti’.

“Znakovitost” glazbe proizlazi iz same njezine naravi. Naime, glazba, uglavnom, ne želi izraziti neki korisni pojam ili misao, kao što to čini obični govor. Glazba želi nešto ponuditi. Njoj je važno ne da nešto kaže, već da potakne na određeno djelovanje. Stoga je glazba sama po sebi simbol. Ta nenametljivost liturgijske glazbe, posebice prinosnog napjeva, simbolizira slobodu Božjeg dara i našeg uzdarja-odgovora. Zato glazba ima smisla, osobito u liturgiji koja i sama želi biti mjesto dobrovoljnog susreta Boga i čovjeka.

Neosporna je antropološka činjenica da zajedničko pjevanje učvršćuje jedinstvo skupine. Odnosno, liturgijsko pjevanje produbljuje zajedništvo vjernika.

Upravo po ovoj spomenutoj značajki, pjevanje nam pomaže otkriti i izraziti na izravniji način zajedničarsku narav kršćanskog bogoštovlja u kojemu se čovjek prinosi Bogu i Bog daruje čovjeku po darovima, simbolima, praćenima pjesmom.